

Primjena klavira u aktivnostima početničkog solfeggia

Tihana Škojo, Mirna Sabljari, Vedrana Vrtarić

Sažetak

Početnički solfeggio prvi je sustavni program formalnog glazbenog obrazovanja koji se realizira u glazbenoj školi. Jedan je od primarnih ciljeva početničkog solfeggia razvijanje glazbenog sluha, a djeca se putem različitih glazbenih aktivnosti uvode u glazbenu umjetnost i pripremaju za pohađanje glazbene škole. Aktivnosti početničkog solfeggia obuhvaćaju pjevanje, slušanje i glazbene igre. Većina ih se izvodi uz pomoć instrumenta – klavira. Cilj je ovog rada prikazati na koji se način i u kojim aktivnostima upotrebljava klavir kao nastavno sredstvo u nastavi početničkog solfeggia kao prinos razvoju metodike nastave solfeggia i razvoju funkcionalnih klavirskih vještina u budućih glazbenih pedagoga.

Ključne riječi: početnički solfeggio, metodika nastave solfeggia, funkcionalne klavirske vještine, pjevanje, slušanje, glazbene igre

Uvod

Početnički solfeggio, kao oblik predškolskog programa, predstavlja zasebnu programsku cjelinu unutar vlastitog odgojno-obrazovnog sustava, glazbenih škola. Nastava početničkog solfeggia utvrđena je s namjerom da glazbeni odgoj i obrazovanje započnu već u predškolskoj dobi kako bi se od najranijeg uzrasta stručno i sistematično razvijale djetetove glazbene sposobnosti, potrebne za svladavanje zahtjevnih zadataka u daljnjem glazbenom obrazovanju (Škojo, 2018). Prema Nastavnom je planu i programu za početnički solfeggio predviđena satnica od 2 sata tjedno po 45 minuta, a program se može realizirati u jednogodišnjem ili dvogodišnjem trajanju (MZOS i HDGPP, 2006). S ciljem razvijanja djetetovih urođenih potencijala te buđenja interesa i želje za glazbenim zanimanjima (Škojo, 2018), nastavnici koriste brojne glazbene aktivnosti – pjevanje, slušanje glazbe i različite vrste glazbenih igara.

Za svaku od navedenih glazbenih aktivnosti kao nastavno pomagalo koristi se glazbeni instrument. U nastavnoj se praksi najčešće koristi klavir jer se smatra najprikladnijim instrumentom zbog svog velikog zvučnog kapaciteta i njegove temperiranosti što pruža nastavniku mogućnost da se, neopterećen brigom o intonativno točnom sviranju instrumenta, prepusti ostalim elementima glazbe. Osim toga, klavir je ujedno melodijski, ritmički i harmonijski instrument, što mu daje prednost u odnosu na ostale instrumente (Vidicki, 2015). Kako se taj instrument primjenjuje u gotovo svim glazbenim aktivnostima – kao osnovni izvor zvuka, harmonijska pratnja prilikom vokalne izvedbe ili zvučna kulisa – korištenju klavira treba pristupiti promišljeno i, u metodičkom smislu, ispravno. Primjena klavira u nastavi solfeggia obogatit će atmosferu i pridonijeti estetskom doživljaju (Vidicki, 2015). Njegova je klavijatura također pogodna kao vizualno sredstvo za učenje odnosa između tonova i melodijskog kretanja (Miller, 1988 prema Zdravković, 2018).

Klavir kao nastavno pomagalo u aktivnosti pjevanja

Omiljena je dječja glazbena aktivnost pjevanje. Zastupljena je u cijelom predškolskom glazbenom odgoju, a započinje već u aktivnostima mlađe skupine kada djeca mogu oponašati jednostavne ritamske obrasce i vokalizirati dulje fraze. Radočaj-Jerković (2017) ističe kako je zadatak pjevanja razvijanje osjećaja za točnu intonaciju i ritam, glazbeno pamćenje i poticanje razvoja samopouzdanja kod učenika. Uz primjeren kognitivni razvoj djeca mlađe školske dobi mogu usvojiti pjesme s tekstovima usklađenim s jezičnim sposobnostima djeteta te izvesti pjesmu točno i lijepo. Iznimno je važno da nastavnik teži melodijski, ritamski i artikulacijski točnom pjevanju jer prilikom realizacije pjevanja djeca prenose informacije po principu imitacije (Škojo, 2018). Kako bi izvođenje nastavne aktivnosti pjevanja bilo uspješno, vrlo je važna učiteljeva sposobnost i vještina, odnosno znanje lijepog pjevanja. Potrebno je da učitelj ima dobro razvijen glazbeni sluh (dobar osjećaj za intonaciju, metar i ritam), razvijenu glazbenu memoriju i zdrav glasovni aparat (Radočaj-Jerković, 2017). Također je vrlo važno iskoristiti vlastitu kreativnost kako bi aktivnosti pjevanja djeci bila zanimljiva unatoč višekratnom ponavljanju u svrhu dostizanja kvalitetne izvedbe (Škojo, 2018).

Aktivnost je pjevanja u početničkom solfeggiu često povezana s tjelesnim pokretima te je zbog toga potrebno odabirati pjesme usmjerene na mogućnost kretanja uz ritam, melodiju, tekstualni sadržaj pjesme ili uklopiti pojedine plesne elemente koji će prikazivati izražajni element ili strukturu (Škojo, 2018). S obzirom na to da su interes i pozornost djece ograničeni na 15-30 minuta, ovisno o dobi, potrebno je uravnotežiti aktivnost pjevanja s aktivnostima slušanja glazbe i glazbenim igrama kako bi se dobila dinamičnost i pravilna raspodjela aktivnosti – na taj se način ostvaruje veća glazbena i odgojna učinkovitost te se zadržava visoka razina motivacije za aktivnost kod djece (Škojo, 2018).

O pravilnom odabiru pjesme ovisi često i uspješnost aktivnosti pjevanja. „Prilikom odabira pjesme potrebno je razmišljati o estetskoj vrijednosti, budući da svako učenje pjesme mora biti ciljno usmjereno dostizanju umjetničke razine“ (Radočaj-Jerković, 2012 prema Škojo, 2018: 6). Kako bi se djeca zainteresirala, odabrane pjesme trebaju biti tematski, melodijski i ritamski atraktivne, ali i lako pamtljive, repetitivne i logične u melodijskom i ritamskom smislu, sve kako bi proces učenja bio relativno brz i lak. Opseg pjesme ne bi trebao prelaziti interval kvinte u mlađoj i srednjoj skupini, odnosno interval sekste kod šestogodišnje djece (Marić i Giran, 2013 prema Škojo, 2018). Jako je važno da tekstualni sadržaj pjesme bude jasan, jednostavan i primjeren njihovoj dobi. Pri samom izboru pjesme potrebno je dati prednost kvalitetnom tekstu koji je čistog i pravilnog književnog jezika kako bi interpretacija bila razumljiva, uvjerljiva te kako bi se uspjelo pridonijeti ekspresivnosti pjesme (Sam, 1998). Prije učenja pjesmice potrebno je upoznati učenike sa sadržajem kroz priču, igrokaz ili crteže. Preko tekstova pjesme djeca obogaćuju svoj rječnik, proširuju znanje o prirodi i okolišu te se upoznaju s glazbenim elementima poput crtovlja, ključeva, nota i slično (MZOS i HDGPP, 2006).

Važnost instrumentalne klavirske pratnje u pjevačkim aktivnostima za djecu predškolskog uzrasta ističu brojni autori, ukazujući na izniman značaj razvijenih sviračkih kompetencija nastavnika koje se ogledaju u sigurnom i preciznog sviranju te usklađivanju sviranja s promjenama u pjevačkoj izvedbi skladbe (Sönmezöz, 2011; Milinović, 2015). „Klavirska je pratnja velik i snažan oslonac djeci pri pjevanju, stoga djeca u njoj uvijek moraju osjetiti postojanost tempa i tonaliteta. Pratnja treba biti sigurna i harmonijski bogata“ (Milinović, 2015). Zdravković (2018) ističe važnost klavira i njegov utjecaj na zanimljivost izvedbe pjesme te posebice naglašava značaj koji ima klavir za glazbeni razvoj u dječjoj dobi.

Dominković (2016) sažima kako klavir služi kao pomoć u intoniranju pjesme, kod realiziranja harmonijske pratnje, pri upjevanju te kao sredstvo za realiziranje glazbenih igara u nastavi, dok Sönmezöz (2011) navodi kako je primjenom klavira u nastavi moguće odgovoriti na brojne šire glazbene ciljeve kao što su:

1. razvijanje estetskog ukusa pomoću glazbe,
2. izražavanje emocija, misli i iskustva pomoću glazbe,
3. razvijanje kreativnosti i talenta pomoću glazbe,
4. prepoznavanje lokalnih, nacionalnih i internacionalnih glazbenih kultura,
5. razvijanje osobnosti i samopouzdanja,
6. razvijanje glazbene percepcije,
7. pružanje mogućnosti razvoja mentalnih vještina putem glazbe,
8. poticanje individualnih i društvenih veza pomoću glazbe,
9. pružanje aktivnosti pjesama, pjevanja te glazbenih pojedinačnih i grupnih igara,
10. razvijanje osjećaja ljubavi, dijeljenja i odgovornosti putem glazbe.

Kako bi uspješno odgovorili na sve postavljene ciljeve, od nastavnika se očekuje da prilikom realizacije aktivnosti pjevanja kvalitetno koriste stečene klavirske vještine (Kim Won, 1999). To su funkcionalne klavirske vještine koje omogućuju glazbenicima da koriste klavir kao pomagalo u procesu razvijanja drugih glazbenih vještina (Elliot, 1995 prema Zdravković, 2018). Neke su od funkcionalnih klavirskih vještina vladanje tehnikom sviranja, treniranje sluha, umijeće nizanja akorda, harmoniziranje, čitanje s lista, čitanje partiture, memoriranje, transponiranje, umijeće moduliranja, korepetiranje, poznavanje repertoara za ansamble, komponiranje, improviziranje (Kim Won, 1999). Autorica dalje naglašava kako su funkcionalne klavirske vještine posebne vještine, kompetencije ili koncepti koje klaviristi moraju imati kako bi mogli primjereno vladati vještinom upotrebe klavijature (Kim Won, 1999). Kada se govori o sviranju klavira pri aktivnosti pjevanja u početničkom solfeggiu, važno je da nastavnici na primjeren način koriste svoje vještine, bilo da se radi o transponiranju pjesama koje koriste ili o razvoju sluha u djece. Za nastavu početničkog solfeggia nastavniku je dostatno da je prilikom sviranju pjesama u mogućnosti svirati melodiju (po potrebi dvoglasje ili troglasje) s prikladnom ritmičnom pratnjom, transponirati (prilagoditi djeci jer su neke pjesme napisane previsoko), artikulirano te lijepo i izražajno svirati koristeći prikladne elemente dinamike i agogike te sam osmisлити harmonijsku pratnju na osnovi zadanih simbola iznad nota ili bez zadanih simbola. Isto se tako očekuje da uz takvo sviranje zna korepetirati svoje pjevanje i pjevanje cijele razredne skupine (Radočaj-Jerković, 2017). Svakako je najvažnije da nastavnik bude dobro pripremljen, siguran u sebe i svoje sposobnosti, glazbene i nastavničke kompetencije jer tijekom aktivnosti pjevanja mora paziti ne samo na sviranje već i na pravilno pjevanje, stabilnu intonaciju i točan tekst. Kako bi ostvario sve uvjete za uspješnu realizaciju aktivnosti pjevanja uz klavirsku pratnju, nastavnik treba biti dobro pripremljen i suvereno vladati upravo funkcionalnim glazbenim vještinama kako bi se u danom trenutku izvođenja nastave mogao prilagoditi razini vještine pjevanja kakvu imaju polaznici početničkog solfeggia. Tu se prije svega misli na transponiranje pjesama u neki od tonaliteta koji je različit od predviđenog u pripremi nastavnog sata. Također nastavnici mogu zahtijevati od svakog učenika da samostalno izvede određenu pjesmu, i pri tome je isto potrebno pronaći tonalitet koji je određenom polazniku optimalan uz njegove vokalne sposobnosti. Pri pratnji pjesme nastavnici ponekad nisu u mogućnosti imati pjesme koje imaju unaprijed osmišljene harmonijske progresije na određenu melodiju. U tom slučaju nastavnici trebaju sami osmisлити harmonijsku pratnju koja će biti valjana prema nizu kriterija, od harmonijskih

zakovitosti, uvezanosti harmonijskog sloga koji će najbolje pratiti tijekom melodijske linije do samog oblikovanja ritma harmonije. Vještina upotrebe navedenih elemenata otkriva koliko je određeni nastavnik kompetentan upotrebljavati funkcionalne klavirske vještine u nastavi.

Aktivnost slušanja i uloga klavira

Slušanje je glazbe aktivnost pomoću koje djeca upoznaju glazbu, prepoznaju i zamjećuju glazbene izražajne elemente, razvijaju brojne glazbene sposobnosti te izražavanje glazbenog doživljaja i ukusa (Sam, 1998; Škojo, 2018). Od samog je početka glazbenog obrazovanja potrebno pravilno provoditi aktivno slušanje kako bi djeca stekla naviku aktivnog slušanja i od najranijih se dana otvorila prema estetskim osobinama glazbe jer slušanje ima odgojnu, ali i obrazovnu funkciju u glazbenom odgoju (Škojo, 2018). Da bi se potaknulo aktivno slušanje kod djece, glazba mora biti atraktivna, a težinom i trajanjem usklađena kako bi ju uz primjenu metodičkih obrada djeca bez poteškoća prihvatila, upoznala i upamtila (Rojko, 2005). Aktivnim se slušanjem stječe glazbeni odgoj u kojem se djeca prepuste djelovanju glazbe i time potiču prikrivene ili zatamnjene kreativne dispozicije i sposobnosti u svim odgojnim područjima (Sam, 1998). Osobito je važno da se prije samog slušanja djeci zadaju određeni zadaci poput određivanja izvođača, praćenja teme, tempa ili dinamike kako bi im se pozornost umjerila na aktivno slušanje. Uz zadatke djeca uočavaju određene elemente o kojima se nakon slušanja vodi razgovor u kojem iznose što su čuli te zajedno s nastavnikom dolaze do određenih zaključaka. Također je tijekom slušanja vrlo bitno da nastavnik pokazuje pozitivan stav prema glazbi koju sluša, a koji se odražava u punoj pozornosti na glazbu, kao i na ekspresije lica kojima ukazuje na važne dijelove i kojima vodi djecu kroz slušanje (Škojo, 2018).

Iako je glazba danas, zahvaljujući napretku tehnologije i različitim mogućnostima reprodukcije, izrazito dostupna, svakako je živa glazbena izvedba za djecu neprocjenjivo značajna. Sviračima nastavnici pobuđuju kod djece interes za slušanjem glazbe, interes za klavirskim zvukom, a i omogućavaju djeci koja nisu bila u prilici slušati glazbu na koncertima prva koncertna iskustva. Zbog toga nastavnici mogu na nastavi početničkog solfeggia uz sve svoje aktivnosti i uloge biti i izvrsni motivatori za razvoj ljubavi prema slušanju glazbe. Zdravković (2018) ističe kako nastavnici mogu izvoditi:

- cijeli klavirski komad,
- klavirsku obradu,
- klavirske isječke kao pripremu za slušanje nekog glazbenog djela reproduciranog preko elektrofonskog medija,
- teme djela kao pripremu za slušanje,
- pojedine dijelove skladbe koji se žele prikazati učenicima prilikom obrade glazbenih djela,
- određene dionice ili dionicu nekog dijela skladbe koja se obrađuje,
- harmonijske pratnje teme djela koju učenici pjevaju prilikom upoznavanja glazbenog djela.

Dominković (2016) ističe kako nastavnik kod primjene ove aktivnosti mora metrički precizno, melodijski i ritamski točno izvoditi glazbene sadržaje. Također ističe kako se sviračima stvara veza u odnosu nastavnika i učenika. Neki će učenici pronaći uzor u svom nastavniku i time dobiti motivaciju da dublje i intenzivnije uđu u svijet glazbe.

Za aktivnosti bi slušanja nastavnici, pak, trebali imati razvijenu vještinu sviranja klavira koja nije samo funkcionalna, dakle ona koja je sa svrhom da se klavir koristi kao pomagalo u nastavi, nego bi trebali umjeti svirati klavirske skladbe. Pri takvoj upotrebi klavira instrument prestaje biti nastavno pomagalo i postaje izvor nastavnih sadržaja. Za neku je djecu, polaznike početničkog solfeggia, nastavnikovo sviranje na satu i mogućnost prvog doticaja sa zvukom instrumenta i prva prilika za slušanje klavirskih skladbi. Kod tako oblikovane aktivnosti slušanja nastavnici trebaju imati dvije vještine: vještinu sviranja klavirskih skladbi i vještinu demonstriranja skladbi ili dijelova skladbi iz neklavirističkog repertoara, a koje su po mogućnosti različitih karaktera, težine, stila i, u konačnici, vrste i instrumenata ili glazbenog sastava na klaviru. Vezano uz vještinu izvođenja klavirskih skladbi nastavnici trebaju odabirati skladbe primjerene djeci i voditi se načelom odabira onih koje će djeca moći percipirati. Svi budući glazbeni pedagozi tijekom visokoškolskog obrazovanja pohađaju osam semestara kolegija *Klavir* koji se u studijskim programima na hrvatskim akademijama različito zove: *Klavir obligatno*, *Klavir B* ili *Glasovir B V* (AUKOS, 2020; UMAS, 2020; MAPU, 2020; MUZA, 2011). Na tom kolegiju studenti razvijaju umijeće sviranja klavira i trebali bi ostvarivanjem ishoda učenja steći sviračke kompetencije. Ishodi učenja obuhvaćaju stjecanje umijeća poznavanja i izvođenja klavirske literature, stjecanje umijeća vježbanja, interpretiranja glazbe različitih stilova i vrsta, poznavanje različitih artikulacija, postizanje tehnički napredne razine sviranja, a sve s ciljem kako bi razvijali i nadopunjavali vlastiti glazbeni izričaj. Ostvarenjem takvih ishoda učenja budući glazbeni pedagozi stječu potrebnu razinu kompetentnosti za izvođenje određenih klavirskih djela koja će im biti primjenjiva u budućem pedagoškom radu.

Nastavnici početničkog solfeggia prvi su glazbeni uzori svojim učenicima i zbog toga bi njihovo izvođenje klavirske glazbe trebalo biti prisutno u aktivnostima slušanja, ono je iznimno važno. Oni vlastitim sviranjem mogu potaknuti učenike da se zainteresiraju za sviranje, ali i posredno da im slušanje glazbe bude draga i radosna aktivnost. Na nastavnicima je odluka o samostalnom odabiru skladbe. Svaki bi nastavnik u vlastitom izvođačkom repertoaru trebao posjedovati nekoliko klavirskih minijatura, nekoliko stavaka sonate i polifonih skladbi. Bilo bi korisno da u svojem izvođačkom repertoaru imaju nekoliko skladbi različitih tempa, stilova i vrsta kako bi mogli učenicima odsvirati neku od skladbi. Tako se učenici na najbolji mogući način motiviraju za slušanje. Motivirati učenike može jedino nastavnik koji glazbu izvodi na način da je ona pravilno tehnički, interpretativno i umjetnički oblikovana. Takva primjena klavira nije specifično vezana uz funkcionalne glazbene vještine nego uz izvođenje pijanističkog repertoara. Izvođenje pijanističkog repertoara podrazumijeva tehnički sigurno, dinamički jasno oblikovano, stilski prilagođeno i interpretativno zanimljivo sviranje (Sabljari, 2019). Poželjno je da nastavnici toliko vješto sviraju da u svoje sviranje unesu i vlastite emocije i doživljaj glazbe koju izvode kako bi ljubav prema sviranju, zvuku instrumenta i glazbi općenito prenijeli i na svoje učenike.

Osim opisanog načina upotrebe klavira u aktivnosti slušanja klavirskih djela, klavir može poslužiti i kao nastavno pomagalo kad se učenike priprema i uvodi u aktivnost slušanja drugih, neklavirskih skladbi. To znači kako nastavnici mogu djelo koje će se slušati putem nosača zvuka svirati na klaviru, svirati ulomke djela kao pripremu za slušanje ili samo pojedine dionice određena djela. Kod takvog načina upotrebe klavira nastavnici trebaju implementirati umijeća, znanja i vještinu korištenja funkcionalnih klavirskih vještina kako bi kao pripremu ili kao dio aktivnosti slušanja mogli na instrumentu suvereno, primjereno i zanimljivo prezentirati glazbena djela učenicima. Sviranje je nastavnika na satu, dakle, iznimno važno u aktivnostima slušanja na početničkom solfeggiu.

Osim sviranja klavirskih skladbi koje su primjerene dječjoj dobi te sviranja klavirskih izvadaka nekih poznatih djela, nastavnik može raspisati aranžmane poznatih djela za klavir i ostale instrumente te pozvati na nastavu učenike drugih instrumenata i zajedno s njima muzicirati. Time potiče učenike na rad na sebi kako bi i oni jednog dana mogli muzicirati

zajedno s ostalim učenicima i nastavnicima. U razredu se stvara pozitivno okruženje u kojem učenici s osmijehom dolaze na nastavu početničkog solfeggia sa željom da jednog dana i oni postanu profesionalni glazbenici.

Glazbene igre i uloga klavira

U širem kontekstu gledano, početnički je solfeggio satkan od glazbenih igara. Nastavnici oblikuju glazbene igre kako bi kroz njih razvijali glazbene sposobnosti učenika, razvijali kreativnost, poticali djecu na aktivno sudjelovanje u glazbenim aktivnostima. Isto su tako glazbene igre korisne jer utječu na atmosferu na nastavi. Manasteriotti (1977) navodi kako stvaralačka aktivnost djece ne nastaje sama od sebe, već je rezultat dobro osmišljenog, postupnog i sistematskog rada u kojem dijete, na temelju stečenih znanja, ovladava nizom vještina i navika koje ga osposobljavaju za stvaralačku aktivnost.

Rakijaš (1961) ističe kako nastava glazbe ne treba sputavati dijete i njegovu želju za slobodom izražaja, već ga treba poticati na razvijanje njegove stvaralačke sposobnosti, mašte i individualnog rada u nastavi jer upravo takav rad može biti poticaj učeniku za razvijanje ljubavi i potrebe za glazbom. Uz pomoć glazbenih igara možemo razvijati dječje glazbeno stvaralaštvo jer kroz igru djeca vrlo rado sudjeluju i uživaju (Požgaj, 1988). U glazbenim su igrama djeca fizički aktivna jer se često kombinira pokret s pjevanjem i slušanjem. Kao i kod prethodnih aktivnosti, igre je potrebno prilagoditi dobi kojoj su namijenjene, sposobnosti i potrebama učenika (Škojo, 2018). „Svrha je glazbenih igara razvijanje intonacijskih i ritamskih sposobnosti, tj. razvoj dječjeg sluha, glasa, pamćenja, motorike, osjećaja za grupno izvođenje te u konačnici razvijanje osjećaja za glazbu. Glazbene igre djeca rado izvode i stoga one imaju rekreativan učinak na učenike“ (Katalozi znanja i umijeća u nastavi glazbe, 2004: 7).

Glazbene igre najuspješnije razvijaju glazbene sposobnosti, ali i pridonose razvoju svestrane ličnosti djeteta (Manasteriotti, 1977). Isto tako razvijaju sposobnost doživljavanja, osjećanja lijepog u glazbi, oplemenjivanja pokreta te sposobnost da pokretima izražavaju glazbu. Osim toga, glazbene igre razvijaju kod djece intelekt, svestrane ličnosti, obogaćuju njihov psihički život i doprinose estetskom odgoju (Domonji, 1977).

Djeca najčešće izražavaju svoje osjećaje pokretom. Prilikom povezivanja glazbe i pokreta djetetu treba omogućiti potpunu slobodu kretanja jer će na taj način doći do izražaja njegova individualna i stvaralačka sposobnost. Razvoj njihovih individualnih stvaralačkih sposobnosti može se poticati oponašanjem ritma ljudi pri radu, životinja u pokretu, raznim improvizacijama i fantazijama u prikazivanju glazbenog sadržaja. Dijete inspirira glazbeni sadržaj koji ostaje u njegovoj svijesti kao tonska predodžba. Kasnije ono može improvizirati koristeći zapamćene pokrete i bez glazbe što nazivamo pantomima. U ranoj su dobi djeca vođena maštom, lako se mogu uživjeti u određeni lik iz bajke ili priče, a svoje raspoloženje, zamišljanje i doživljaje žele prenijeti na ostalu djecu. Imaju smisla za dramu u glazbi i obično je vežu uz neki izvanglazbeni sadržaj (Rakijaš, 1961).

Manasteriotti (1977) ističe kako je vrijednost glazbenih igara u tome što se njima razvija sposobnost učenika da pokretima izražavaju glazbu, njezin karakter ili neki od izražajnih sredstava. Pokret vođen glazbom postaje skladniji i ritmički izražajniji. Upravo je to razlog zašto glazbene igre utječu na razvoj glazbenih sposobnosti djece, prvenstveno na razvoj sluha i osjećaj ritma. Kako bi djeca uskladila pokret i glazbu, moraju aktivno slušati glazbu i osjećati njezino pulsiranje, a time razvijaju sposobnost primanja i doživljavanja glazbe, razvijaju dobar osjećaj za ritam i proživljavaju ritamske figure što, kao što je ranije navedeno, utječe i na njihov kognitivni razvoj. Uz pomoć glazbenih igara djeca upoznaju raznovrsne

skladbe, uče zapažati i raspoznavati njihov karakter i osnovna izražajna sredstva glazbe kako bi ih mogla izraziti pokretom. Osim toga razvija se sposobnost da zapažaju, doživljavaju i cijene lijepo u glazbi, a time se grade i temelji njihova elementarnog glazbenog ukusa (Manasteriotti, 1977).

Igre se može podijeliti na glazbene igre s pjevanjem, igre uz slušanje glazbe i glazbene igre s ritmovima i melodijama (Manasteriotti, 1982). Glazbene igre s pjevanjem, odnosno igre uz pjevanje pjesme, pokretne su igre koje su najčešće zamišljene da se pokretima oponaša tekst pjesme. Mogu se izvoditi uz određene ritamske i plesne pokrete, a pjesma koja se pjeva uz igru mora imati sve značajke dobre pjesme. Zbog spoja glazbe i pokreta glazbena igra s pjevanjem spaja glazbenu i plesnu umjetnost. Opseg melodije treba biti manji od opsega dječjeg glasa, a ritam jednostavniji zbog fizičkog napora. Ako u takvoj glazbenoj igri uz pjevanje povećamo brzinu izvođenja – tempo i jačinu izvođenja – dinamiku, ostvarujemo znanje glazbenih pojmova i sposobnost razlikovanja tih pojmova (Škojo, 2018).

Glazbene igre s tonovima i ritmovima služe za razvijanje glazbenog sluha, visine, jačine, boje tonova i notnog trajanja te auditivne pažnje, melodijske i ritamske memorije. Melodijske i ritamske igre kratke su aktivnosti koje se mogu koristiti kao uvod u aktivnost pjevanja i slušanja. Kako bi se njihovom realizacijom postignuo maksimalan učinak na razvoj glazbenog sluha, potrebno je kod učenika postići potpunu koncentraciju. Na početku glazbenog odgoja igre s tonovima služe kao svojevrsno upjevavanje, dok igre s ritmom potiču razvoj glazbenog sluha i dječjeg glazbenog stvaralaštva (Škojo, 2018). Osjećaj za ritam moguće je razviti preko brojalice, recitacija, oponašanja ritmičkih pokreta pojedinih djelatnosti, oponašanja ritmičkog oglašavanja životinja, ritamske vježbe „pitanje – odgovor“ ili igrama memoriranja, reproduciranja i improvizacije ritma (Tomerlin, 1969). Tim glazbenim igrama pripada i improvizacija za koju se koristi Orffov instrumentarij, ali i svi ostali načini dobivanja zvuka, uključujući *body percussion*, odnosno uporabu vlastita tijela kao udaraljke (Škojo, 2018). Spontana je improvizacija metodičko sredstvo u glazbenom odgoju pomoću koje se razvija djetetova samoaktualizacija i potiče doživljaj optimalnih i vrhunskih iskustava pri prvom susretu djeteta i glazbe. U toj se igri razvija cjelovitost ličnosti, kreativnost, odnosno stvaralaštvo, sloboda i spontanost, djetetov aktivni doživljaj materije te ljubav prema glazbi (Bačlija Sušić, 2016.)

Glazbene igre slušanja mogu poslužiti kao sredstvo za utvrđivanje glazbenog znanja o instrumentima i glazbenim pojmovima u različitim formama kviza. Igre slušanja mogu se usmjeriti prema pobuđivanju slušne radoznalosti i ostvarivanju različitih eksperimenata sa zvukovima predmeta koji su dio dječje svakodnevice te improvizacijom s različitim bojama glasova djece (Sam, 1998). Navedene glazbene aktivnosti doprinose razvoju glazbenih sposobnosti te interesa za glazbu, ali i postavljaju dobre temelje za daljnji odgoj i obrazovanje djece za umjetničku glazbu (Škojo, 2018). Glazbene su igre izvrsno sredstvo kojim se djeci, na njima najbliži i najbolji način, može neprimjetno uvoditi glazbu u svakodnevne aktivnosti kako bi glazba preko igre postala dio djetetove svakodnevice. Uvođenjem se glazbenih igara bilo kojeg oblika djeca prirodno sjedinjuju s glazbom i glazbene igre postaju izvrstan glazbeno-odgojni medij.

Kako su glazbene igre različitog karaktera, i uloga je klavira drugačija. „Ritam je najsnažniji i najsugestivniji faktor svake muzike – od muzike primitivca do suvremene muzike. Njegovo je djelovanje često upravo elementarno – ne primamo ga sluhom, već katkada i čitavim organizmom. Ne ispoljava se samo u muzici, već nas svuda prati“ (Tomerlin, 1969: 20).

Ritam je glavni oslonac za učenike koji imaju slabije razvijen sluh jer se slušanjem ritma mogu aktivirati za sudjelovanje u glazbenim aktivnostima. U govorenim brojalicama

i recitacijama nije predviđena glazbena pratnja, ali se u svrhu ponavljanja i kreiranja novih i učenicima zabavnih aktivnosti može osmisliti melodija i klavirska pratnja. Na taj način pretačemo glazbenu igru s ritmom u glazbenu igru s melodijom. Ako je nastavnik dovoljno kompetentan, može od brojalica i recitacija uz pomoć učenika kreirati pjesmu. Koristeći za početak jednostavne melodijske linije koje se podudaraju s njihovom visinom tona, zatim postupno širiti opseg (c1 – a1) i bogatstvo melodije. Na taj se način potiču nastavnici na kreativnost, a učenici na razvoj glazbenih stvaralačkih sposobnosti (Tomerlin, 1969). U nastavi početničkog solfeggia improvizacija se ritma može upotrijebiti kao glazbena igra s ritmom. Po načelu pitanje-odgovor učenici smišljaju određene fraze u kojima koriste poznate ritamske figure. Nastavnik može uz pomoć klavira ponavljati zajedno s njima ritam na jednom tonu, u intervalu ili akordu (Tomerlin, 1969). Tijekom izvođenja ritma vrlo je važna preciznost kako bi se svaka ritamska figura točno naučila. Nastavnik za vrijeme te igre može svirati klavirsku pratnju kako bi se učenici više opustili i uživali u igru. Isto se tako za jednu od glazbenih igara u nastavi početničkog solfeggia može koristiti *body percussion* ili korištenje tijela kao instrumenta. Učenici uče nove ritamske figure uz klavir koje izvode svojim tijelom. Uz osmišljene ritamske obrasce koji su popraćeni koreografijom klavir može poslužiti kao glazbena podloga koja će svirati improviziranu ili već poznatu melodiju, sekvencu ili akordičku progresiju, s tim da je naglasak na ritmu. Nastavnik mora biti iznimno vješt kako bi u isto vrijeme mogao svirati, pratiti što učenici rade, ali i detektirati što treba ponoviti i, eventualno, ispraviti.

Glazbene se igre slušanja mogu ostvariti kao sredstvo ponavljanja glazbenog znanja čemu pripada i poznavanje glazbene literature. Ako je nastavnik dovoljno kompetentan, učenicima može izvoditi poznate melodije iz literature koje su prethodno slušali. Primjeri koje nastavnik svira trebaju biti tonalno i ritmički točni, dinamički i agogički izražajni, a važno je da se istakne karakter skladbe.

U nastavi početničkog solfeggia glazbene igre s pjevanjem temelje se na pjevanju i pokretu, tj. na pjevanju i klavirskoj instrumentalnoj pratnji. Cilj je te igre pokretom izraziti sadržaj pjesme. Prije same obrade pjesme potrebno je učenicima pojasniti sadržaj pjesme i uz njihovu pomoć osmisliti koreografiju koju će izvoditi tijekom interpretacije. Tijekom obrade pjesme treba obratiti pozornost na točnu intonaciju i ritam kako bi učenici lakše mogli uskladiti pokret i pjevanje bez distoniranja. Kako bi učenici razlikovali odnos među tonovima, nastavnik treba biti kreativan i uz pomoć klavira i pokreta osmisliti priču o visokim i niskim te o bliskim i udaljenim tonovima. Ako se melodija kreće uzlazno, tada se mogu koristiti nježniji i elegantniji pokreti rukama prema gore, a ako melodija silazi, tada se koriste tromiji pokreti. Nakon što je pjesma naučena, nastavnik svira instrumentalnu pratnju dok djeca pjevaju pjesmu i izvode određenu koreografiju. Zadatak je nastavnika svirati točnu, preciznu i jasnu klavirsku pratnju, slušati i održavati točnu intonaciju, ritam i točan tekst te pratiti pokrete i koreografiju. Klavirska pratnja ne mora biti zahtjevna, važno je da djeca čuju i osjete tonalitet kako bi mogli točno interpretirati pjesmu.

Nikako se ne smije zaboraviti kako je jedna od glavnih uloga klavira u nastavnim aktivnostima, osim razvoja sluha, osjećaja za intonaciju i ostalih glazbenih sposobnosti, učiniti nastavu početničkog solfeggia zanimljivijom i zabavnijom. Svakako je potrebno imati na umu kako se prezentacijom glazbe stvara podloga i za dječji budući glazbeni doživljaj.

Umjesto zaključka

U nastavi početničkog solfeggia jednu od najbitnijih uloga ima kompetentan nastavnik čija je jedna od važnijih glazbenih kompetencija umijeće sviranja klavira. Kompetencija sviranja klavira važna je za kvalitetno izvođenje nastave u svim glazbenim predmetima u glazbenoj školi, a posebno u početničkom solfeggiu. Klavirski kompetentan stručnjak znat će primijeniti klavir u svim nastavnim aktivnostima. Nastavnik s izvrsnim funkcionalnim klavirskim vještinama moći će uspješno harmonizirati ljestvice, svirati melodije s adekvatnom harmonijskom pratnjom, transponirati pjesme i klavirsku pratnju, korepetirati pjesmama, voditi vježbe upjevavanja uz instrument, čitati partiture s lista, modulirati kroz tonalitete, harmonizirati melodije sa simbolima ili bez simbola, poznavati glazbenu literaturu i moći ju izvoditi na instrumentu, aranžirati pjesme, komponirati i improvizirati. Isto će tako kvalitetno svirati klavir u svrhu interpretacije odabranih klavirskih djela. Glazbeni pedagozi kompetenciju sviranja klavira stječu kroz različite kolegije u kojima razvijaju vještinu sviranja klavira koja se sastoji od funkcionalnih klavirskih vještina, ali i umjetničkih. Studenti, budući glazbeni pedagozi, kroz splet kolegija čiji su ishodi i, primjerice, stjecanje umijeća sviranja partitura, harmonizacije pjesmica, stvaranje harmonijskih progresija na klaviru, improviziranje, transponiranje, ali i umijeće sviranja klavirskih skladbi stječu potrebna znanja, vještine i sposobnost korištenja klavira kako bi u budućem radu, u nastavi početničkog solfeggia, ali i ostalih teorijskih predmeta mogli koristiti klavir kao nastavno pomagalo pri izvođenju nastave. Za razliku od pijanista kojima je primat ishoda učenja sviranja klavira postizanje visoke razine tehničke, interpretativne i umjetnički oblikovane izvedbe glazbenih djela (Sabljari, 2019), ostalim je glazbenicima koji se služe klavirom kao nastavnim pomagalom za izvođenje nastave primat postizanje kompetentnosti u funkcionalnim klavirskim vještinama. To su sposobnosti upotrebe klavira za potrebe izvođenja nastave na adekvatan i primjeren način (Rast, 1986 prema Hunter, 1973) u različitim glazbenim aktivnostima. Kada se sistematiziraju sve funkcionalne klavirske vještine, jasno je kako je kompetentan nastavnik klavira onaj koji klavir koristi u različitim aktivnostima, u različitim sadržajima i koji klavir koristi kao nastavno pomagalo kojim unapređuje vlastitu izvedbu nastave. Primjena je klavira iznimno važna za sve buduće glazbene pedagoge, a posebice one koji su prvi koji glazbu posređuju djeci predškolskog uzrasta, koji imaju zadatak razvijati glazbene sposobnosti budućih učenika glazbenih škola jer je bitno naglasiti kako korištenje instrumenta na nastavi približava glazbu djeci, budi želju za učenjem, sudjelovanjem i istraživanjem glazbenog svijeta.

Svaki glazbeni pedagog koji se želi okušati u vođenju nastave početničkog solfeggia treba biti otvoren za brojne izazove koje ta kompleksna nastava iziskuje i biti spreman za stalno iznalaženje novih kreativnih rješenja kojima će održavati nastavnu dinamiku i motivaciju djece.

Literatura

- AUKOS – Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku (2020). Izvod iz studijskog programa preddiplomski studij Glazbena pedagogija. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku
- Bačlija Sušić, B. (2016). Spontana improvizacija kao sredstvo postizanja samoaktualizacije, optimalnih i vrhunskih iskustava u glazbenoj naobrazbi. *Školski vjesnik – časopis za pedagoška i školska pitanja*, 65 (2016) 1; 95 – 116.

- Dominković, M. (2016). Kompetencije studenata glazbene pedagogije u realiziranju aktivnosti sviranja u nastavi Glazbene kulture. Neobjavljeni diplomski rad. Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku.
- Domonji, I. (1986). Metodika muzičkog vaspitanja u predškolskim ustanovama: priručnik za vaspitače. Sarajevo: Svjetlost.
- Hunter, R. J. Jr. (1973). The Teaching Of Ten Functional Piano Skills To Undergraduate Music Education Majors At Selected West Coast Four-Year Colleges And Universities. Neobjavljena doktorska disertacija: University of the Pacific. https://scholarlycommons.pacific.edu/uop_etds/3032 (Pristupljeno: 1. 6. 2020.)
- Katalozi znanja i umijeća u nastavi glazbe. (2004). *Tonovi*, 44, 3-106.
- Kim Won, K. (1999). Undergraduate Piano Pedagogy Course Offerings in Selected Colleges And Universities in the Republic Of Korea. Neobjavljena doktorska disertacija: Norman, Oklahoma: The University of Oklahoma, Graduate College.
- Manasteriotti, V. (1977). Muzički odgoj na početnom stupnju. Zagreb: Školska knjiga.
- Manasteriotti, V. (1978). Zbornik pjesama i igara za djecu, Priručnik muzičkog odgoja. Zagreb: Školska knjiga.
- Manasteriotti, V. (1982). Muzički odgoj na početnom stupnju: metodске upute za odgajatelje i nastavnike razredne nastave. Zagreb: Školska knjiga.
- MAPU – Muzička akademija u Puli (2020). Prediplomski sveučilišni studij Glazbena pedagogija. Studijski program, opis predmeta. Pula: Muzička akademija. Dostupno na: <https://mapu.unipu.hr/predmet/klabl> (Pristupljeno 1. 6. 2020.)
- MUZA – Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu (2011). Elaborat o studijskom programu. Integrirani sveučilišni studij Glazbena pedagogija. Opis predmeta. Zagreb: Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu.
- MZOS i HDGPP, (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta; Hrvatsko društvo glazbenih i plesnih pedagoga.
- Milinović, M. (2015). Glazbene igre s pjevanjem. *Artos*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Umjetnička akademija u Osijeku.
- Požgaj, J. (1988). Metodika nastave glazbene kulture u osnovnoj školi. Zagreb: Školska knjiga.
- Radočaj-Jerković, A. (2017). Pjevanje u nastavi glazbe. Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku.
- Rakijaš, P. (1961). Muzički odgoj djeteta. Zagreb: Školska knjiga.
- Rojko, P. (2005). Metodika glazbene nastave: praksa. Zagreb: Jakša Zlatar.
- Sabljar, M. (2019). Procjene nastavnika glasovira o kompetencijama potrebnima za poučavanje sviranja u glazbenim školama. Neobjavljena doktorska disertacija. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- Sam, R. (1998). Glazbeni doživljaj u odgoju djeteta. Rijeka: Glosa d.o.o.
- Sönmezöz F. (2011). Competence of Playing and Teaching the Piano of Music Teaching Undergraduate Students: The Piano and Piano Teaching Lesson The International Journal of Educational Researchers, 3, 57 – 70.
- Škojo, T. (2018). Poticanje i usmjeravanje interesa za glazbene sadržaje aktivnim, suradničkim učenjem (Mogućnost primjene teorije višestruke inteligencije u nastavi glazbene kulture i umjetnosti). U: *Suvremeni pristupi nastavi glazbe i izvannastavnim glazbenim aktivnostima u općebrazovnoj školi*, Šulentić Begić, J. (ur.). Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, 63-75.

- Škojo, T. (2018). Competencies of Teachers for Realization of Beginner Solfeggio. U: *Music in society*, Bosnić, A., Hukić, N. (ur.). Sarajevo: Musicological Society of the Federation of Bosnia and Herzegovina Academy of Music, University of Sarajevo, 115-129.
- Tomerlin, V. (1969). *Dječje muzičko stvaralaštvo*. Zagreb: Školska knjiga.
- UMAS – Umjetnička akademija u Splitu (2020). *Nastavni program Glazbena pedagogija. Opis predmeta Glasovi B V*. Preuzeto s: <https://www.isvu.hr/javno/hr/vu215/nasprog/2021/pred100214.shtml> (Pristupljeno: 1. 6. 2020).
- Vidicki, E. (2015). *Primena klavira u procesu intoniranja tonalno labilne i vantonalne melodike u nastavi solfeđa*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti, Departman muzičke umetnosti.
- Zdravković, O. (2018). *Primjena klavira u nastavi glazbene kulture*. Neobjavljeni diplomski rad. Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku.

